

Gyvybės draudimo paslaugos ir jų raida Lietuvoje

Vytautas Kinduryš

Docentas socialinių mokslų daktaras
Vilniaus universiteto
Prekybos ekonomikos katedra
Saulėtekio al. 9, 2040 Vilnius
Tel. (370 2) 36 61 52

Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama atskleisti gyvybės draudimo paslaugų sampratą. Jame įvairiais aspektais gvildenama gyvybės draudimo paslaugų klasifikavimo problema, išskiriami šio klasifikavimo požymiai. Siekiant parodyti analizuotų teorinių gyvybės draudimo paslaugų problemų ir padarytų išvadų praktinio pritaikymo galimybę, nagrinėjamos Lietuvos draudimo bendrovių teikiamos gyvybės draudimo paslaugos bei kai kurios šių paslaugų rinkos situacijos ir tendencijos.

Gyvybės draudimo paslaugų verslas Lietuvoje, kitaip nei Vakarų šalyse, sparčiau pradėtas plėtoti tik pastaraisiais metais. Šių paslaugų teikimas pagal galimybes organizuojamas remiantis Vakarų šalių bendrovių patirtimi ir tradicijomis. Tokiai praktinei veiklai reikia teorinių apibendrinimų, t. y. būtina kurti atitinkamus teorinius gyvybės draudimo paslaugų verslo pamatus. Tai, be abejo, lemia šio straipsnio problematikos aktualumą. Kita lemianti šio straipsnio prasmingumą ir naujumą prielaida yra ta, kad teoriniai probleminiai gyvybės draudimo aspektai Lietuvoje kol kas plačiau ir išsamiu nenagrinėti. Šis straipsnis yra vienas iš pirmųjų Lietuvos ekonomikos literatūroje, skirtas išsamesnei gyvybės draudimo paslaugų esmės, jų klasifikavimo bei šių paslaugų produktų plėtojimo analizei.

Tyrimo objektas: gyvybės draudimo paslaugos, jų turinys, klasifikavimo požymiai bei gyvybės draudimo paslaugų produktų įvairovė.

Tyrimo hipotezės: gyvybės draudimo paslaugų ištakas ir funkcinę paskirtį suponuoja ekonomika (ūkinė veikla) bei žmogaus gyvenimo vertė.

Gyvybės draudimo paslaugų samprata, jų, kaip specifinės veiklos, esmės apibrėžimas ir klasifikavimo teorinės išvados atitinka bei rodo gyvybės draudimo paslaugų teikimo praktikoje susiklosčiusias situacijas ir organizacinius sprendimus.

Tikslas: nusakyti gyvybės draudimo paslaugų esmę ir klasifikavimo požymius, gautas teorines išvadas pagrindžiant gyvybės draudimo paslaugų teikimo Lietuvoje patirtimi.

Uždaviniai: išanalizavus ir įvertinus kitų autorių pateiktą gyvybės draudimo paslaugų sampratą, suformuluoti savo gyvybės draudimo paslaugos apibrėžimą; remiantis gyvybės draudimo paslaugų teikimo organizavimo patirtimi ir įvairių autorių bandymais klasifikuoti gyvybės draudimo paslaugas, pateikti šių pa-

slaugų grupavimo požymius; įvertinti Lietuvos gyvybės draudimo bendrovių teikiamas paslaugas ir jų produktus bei kai kurias šios rinkos situacijas.

Tyrimo metodai: straipsnyje naudojamas hipotezės principas, tai yra mokslinės prielaidos, kuriomis remiantis bandoma formuluoti atitinkamus atlikus gyvybės draudimo paslaugų tyrimą gautus rezultatus kaip teorinius teiginius bei postulatus. Renkant duomenis naudotasi stebėjimo metodu. Apdorojant faktinę medžiagą panaudoti analizės ir sintezės bei analogų ieškojimo metodai. Apibendrinant tyrimo rezultatus dominavo interpretavimo metodas.

1. Gyvybės draudimo paslaugų samprata

Gyvybės draudimas, kaip draudimo veiklos (draudimo paslaugų verslo) šaka, Vakarų šalyse susiformavo XX amžiaus antrojoje pusėje. Galutinį sprendimą, atskiriant gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakas, priėmė Europos Ekonominė Bendrija (vėliau – Europos Sąjunga), išleidusi pirmąją direktyvą (1979 m. kovo 5 d. Nr. 79/267), kurioje reglamentuojamas gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakų atskyrimas. Šių dviejų draudimo šakų atskyrimą lėmė būtinumas išryškinti teikiamų draudimo paslaugų esminių (specifinių) skiriamųjų bruožų poveikį draudimo kompanijų veiklai ir garantuoti jų finansinį pajėgumą bei patikimumą. Atskiros draudimo paslaugų verslo šakos – gyvybės draudimo – atskyrimą nuo ne gyvybės draudimo lėmė taip pat skirtingas draudžiamų rizikų sudėtingumo lygis bei nevienoda paslaugų teikimo laiko trukmė (gyvybės draudimas yra ilgo laikotarpio verslas) ir kiti gyvybės draudimo paslaugų specifiniai bruožai bei skirtinga funkcinė jų paskirtis, palyginti su ne gyvybės draudimo paslaugų ypatumais ir jų paskirtimi bei vaidmeniu.

Gyvybės draudimas, kaip atskira draudimo veiklos šaka, Lietuvoje atsirado palyginti neseniai – 1996 m. priėmus Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą, kuriame buvo įteisintas draudimo veiklos skirstymas į dvi šakas: gyvybės ir ne gyvybės draudimą.

Siekiant atskleisti gyvybės draudimo paslaugų verslo prigimtį ir sampratą, straipsnyje formuluojama tokia teorinė hipotezė: šio draudimo ištakos ir funkcinė paskirtis yra ekonomika (ūkinė veikla) bei žmogaus gyvenimo vertė.

Gyvybės draudimo paslaugų verslo objektas yra apsidraudusio asmens (draudėjo) arba apdraustojo gyvybė, nors iš tikrųjų draudėjo (apdraustojo) subjektyvus tikslas kartais tampa pragyvenimo pajamų garantas ateičiai. Todėl išvestinis, antrinis gyvybės draudimo paslaugų verslo objektas yra pajamos, garantuojančios pragyvenimą draudėjo (apdraustojo) artimiesiems, atsitikus draudiminiams įvykiams (mirtis ar išgyvenimas iki tam tikro laikotarpio). Taigi kiekvienas darbingas žmogus turi ekonominę vertę, kurią galima išmatuoti jo uždarbio per visą darbinę veiklą potencialu. Faktinis šio uždarbio dydis yra labai svarbus tiems asmenims, kurių pragyvenimo galimybės susijusios su draudimo finansiniu saugumu. Ateityje gaunamos draudėjo šeimos nario globėjo ar artimo asmens pajamos ir yra antrinis, išvestinis gyvybės draudimo paslaugų verslo objektas, kurio prigimtis yra ekonominė. L. Newtono ir I. Bowerso nuomone, „...gyvybės draudimo modelius buvo sukurtas tam, kad sumažintų finansinius padarinius, kurie susiję su netikėta mirtimi.“ [15, p. 1]

Gyvybės draudimo rizika yra ne žmogaus mirtis, o jo gyvenimo trukmė. Draudžiamos rizikos esmė igauna šiuos tris raiškos aspektus: tikimybė mirti jaunam ar anksčiau nei vidutinė gyvenimo trukmė; tikimybė mirti ar išgyventi tam tikrą laikotarpį; tikimybė sulaukti senatvės ar būti aprūpintam, gaudant reguliariai pajamas

nedirbant. Taigi gyvybės draudimo rizika yra nežinoma draudėjo (apdraustojų) gyvenimo trukmė ir neapibrėžtas jo mirties momentas. Tai leidžia teigti, kad pagrindinė gyvybės draudimo paslaugų verslo funkcija yra apsaugoti draudėjus nuo neigiamų ekonominių padarinių, kuriuos sukelia mirtis, arba užtikrinti adekvacią finansinę padėtį senatvėje. Taigi gyvybės draudimo paslaugos, viena vertus, yra draudėjui (apdraustajam) finansinės garantijos, kita vertus – pinigų kaupimas iš anksto numatyta jo ateities poreikiui tenkinti.

Gyvybės draudimo literatūroje pateikti kai kurių autorių šio draudimo sampratos nusakymai (apibrėžimai) iš dalies skiriasi ne vien esmės atskleidimo gilumu arba išsamumu, bet ir pasirinktu metodologiniu požiūriu.

Kai kurie autoriai, siekdami atskleisti gyvybės draudimo turinio ekonominę prigimtį, jo esmę sieja su kapitalo kaupimu. Jų nuomone, dažniausia kapitalo kaupimo priežastis yra siekis užtikrinti turimą pragyvenimo lygį išėjus į pensiją (pensijų draudimas) ar įvykus nelaimingam atsitikimui (nedarbingumo draudimas) [5, p. 278]. Vieni autoriai gyvybės draudimą suvokia tik kaip piniginę išmoką mirus draudėjui arba apdraustajam [7, p. 262]. Kiti autoriai, nusakydami gyvybės draudimo esmę, išplečia jo turinį siedami su šios draudimo šakos funkcine paskirtimi. Jie pabrėžia, kad gyvybės draudimas yra asmens draudimo rūšis [10, p. 207].

Literatūroje pateikiama ir tokių gyvybės draudimo apibrėžimų, kuriuose stengiamasi išryškinti investicinio ir kaupiamojo gyvybės draudimo grupes [16, p. 217]. Tuo tarpu Kennethas Blachas nusako gyvybės draudimo esmę visuomenės ir individo požiūriais. „Visuomenės požiūriu, gyvybės draudimas apibrėžiamas kaip socialinė priemonė, kuria individai savo finansinę riziką, susijusią su gyvybės ir sveikatos praradimu, perkelia individų grupei, kai ta pati individų grupė sukaupia finansinius fon-

dus siekdama padengti atsiradusius nuostolius dėl gyvybės ir sveikatos praradimo. Draudimas atliks šią funkciją, kai: pirma, individo rizika bus perkelta jų grupei, antra, kai veiks nuostolių pasidalijimo mechanizmas.

Individo požiūriu, gyvybės draudimas galėtų būti suprantamas kaip susitarimas (draudimo polisas), kuriuo remiantis viena šalis (poliso savininkas) sumoka sutartą įmoką (premiją) kitai šaliai (draudikui) už tai, kad draudikas sutinka išmokėti nustatytą pinigų sumą, kai draudėjas miršta ar susergera poliso galiojimo laikotarpiu“ [3, p. 3].

Išanalizavę kai kurių autorių gyvybės draudimo esmės sampratą, pateikiame savo apibrėžimą. **Gyvybės draudimo paslauga, kaip ekonominė kategorija**, yra specifinė draudimo veikla, įprasminanti draudiko ir perdraudiko, prireikus ir tarpininko, bei draudėjo arba apdraustojų tarpusavio socialinius ekonominius ir teisinius santykius, susiklosčiusius vykdant sudarytą pasirinktos gyvybės draudimo grupės (rūšies) ilgalaikę sutartį, kai draudėjas moka nustatyto dydžio draudimo įmoką numatytais laiko intervalais, o draudikas garantuoja draudėjo arba apdraustojų ar jo šeimos narių apsaugą įvykus sutartyje numatytam draudiminiam įvykiui, išmokėdamas jiems kaupiamojo arba investicinio gyvybės draudimo sutarties galiojimo metu sukauptas lėšas kaip draudimo išmokas. Gyvybės draudimo paslaugų naudingumas pasireiškia ne tik individo (šeimos), bet ir visuomenės požiūriu.

Mūsų nuomone, analizuojant gyvybės draudimo paslaugų sampratą, tikslinga ją susieti su gyvybės draudimo objekto specifškumu, su šio draudimo socialine ekonomine ir funkcine paskirtimi, svarba visuomenei ir individui. Pirmiau atlikta gyvybės draudimo paslaugų sampratos teorinė analizė patvirtina suformuluotą hipotezę: gyvybės draudimo ištakos ir funkcijos yra ekonomika (ūkinė veik-

la) bei žmogaus gyvenimo vertė, o jo teikiama naudą junta visuomenė ir individus.

2. Gyvybės draudimo paslaugų klasifikavimas

Išanalizavus draudimo literatūrą, kurioje yra gyvildenamos gyvybės draudimo klasifikavimo arba jo kai kurių grupių (rūšių) esmės nusakymo problemos, galima padaryti išvadą, kad autoriai šio draudimo klasifikavimo problemą sprendžia nevienodai, atsižvelgdami į atskirų valstybių įstatymus, susiklosčiusią gyvybės draudimo veiklos organizavimo patirtį, tradicijas, šios problemos tyrėjų tikslus ir panašiai. Mūsų nuomone, gyvybės draudimo paslaugų klasifikavimo (grupavimo) problemą tikslinga pradėti tirti suformuluojant pagrindinius paslaugų klasifikavimo požymius. Pritariame nuomonei tų autorių, kurie taiko tokius pagrindinius gyvybės draudimo paslaugų klasifikavimo kriterijus: draudimo objektas, draudimo dalykas, draudimo įmokų mokėjimo tvarka, draudimo sutarties galiojimo laikotarpis, draudimo padengimo forma, draudimo išmokų rūšis, draudimo sutarties sudarymo būdas [16, p. 224].

Remiantis draudimo objektu gyvybės draudimo paslaugas būtų galima klasifikuoti taip: gyvybės draudimo paslaugas, kuriomis naudojasi toks asmuo, kuris kartu yra apdraustasis ir draudėjas; gyvybės draudimo paslaugas, kurios teikiamos draudžiant kito asmens gyvybę, kai apdraustasis ir draudėjas skirtingi asmenys; gyvybės draudimo paslaugas, kurios teikiamos sudarius bendrosios gyvybės draudimo sutartis, remiantis pirmosios ir antrosios mirties draudimo principu. Pagal pirmosios mirties principą draudimo suma išmokama pirmojo iš dviejų apdraustųjų mirties atveju; antrosios mirties principo esmė yra tai, kad draudimo suma išmokama naudos gavėjui, kai miršta abu apdraustieji.

Pagal gyvybės draudimo dalyko požymį gyvybės draudimo paslaugos skirstomos taip: gyvybės draudimo paslaugos draudėjo (apdraus-tojo) mirties atveju; gyvybės draudimo paslaugos išgyvenimo iki tam tikro laikotarpio atveju, mišriojo gyvybės draudimo paslaugos.

Pagal draudimo įmokų mokėjimo tvarką gyvybės draudimo paslaugos klasifikuojamos taip: gyvybės draudimo paslaugos, kurioms nustatoma vienkartinė draudimo įmoka; gyvybės draudimo paslaugos, kurioms nustatomos periodiškai mokamos įmokos; gyvybės draudimo paslaugos, kai įmokos mokamos draudimo sutarties galiojimo laikotarpiu; gyvybės draudimo paslaugos, kai draudimo įmokos mokamos tam tikru ribotu laikotarpiu (mažesniu nei sutarties galiojimo laikotarpiu); gyvybės draudimo paslaugos, kuriomis naudojantis draudimo įmokos mokamos per visą gyvenimą.

Remiantis gyvybės draudimo sutarties galiojimo laikotarpiu šio draudimo paslaugos gali būti: gyvybės draudimas visam gyvenimui; gyvybės draudimas tam tikram nustatytam laikotarpiui.

Pagal draudimo padengimo formą galima skirti šias gyvybės draudimo paslaugas: gyvybės draudimas, kai draudimo suma nekinta; gyvybės draudimas, kai draudimo suma mažėja; gyvybės draudimas, kai draudimo suma didėja; gyvybės draudimas didinant draudimo sumą, padidėja vartojimo reikmenų kainų indeksas; gyvybės draudimas didinant draudimo sumą, kai draudėjas dalyvauja draudiko pelne; gyvybės draudimas didinant draudimo sumą, kai draudimo įmokos tiesiogiai investuojamos į specialius investicinius fondus.

Pagal draudimo išmokos rūšį skiriamos šios gyvybės draudimo paslaugos: gyvybės draudimas išmokant vienkartinę draudimo sumą; gyvybės draudimas išmokant rentą; gyvybės draudimas išmokant pensiją.

Remiantis draudimo sutarčių sudarymo būdu gyvybės draudimo paslaugos skirstomos taip: individualus gyvybės draudimas; kolektyvinis gyvybės draudimas.

Pateiktas palyginti platus gyvybės draudimo paslaugų klasifikavimo požymių spektras yra svarbus ne vien tiriant gyvybės draudimo paslaugų rūšių grupavimą teoriniu aspektu. Toks gyvybės draudimo paslaugų klasifikavimas yra tiesiogiai susijęs ir su gyvybės draudimo verslo organizavimo ir jo paslaugų teikimo praktinių problemų sprendimais.

Kai kurie draudimo teoretikai, nepaisydami gyvybės draudimo klasifikavimo požymių reikšmės, tiesiog išskiria šios draudimo šakos atitinkamas grupes. Vieni autoriai skiria tokias pagrindines gyvybės draudimo grupes: draudimas išgyvenimo iki draudimo laikotarpio pabaigos arba iki tam tikro amžiaus; draudimas mirties atveju; mišrusis gyvybės draudimas; vaikų draudimas iki vestuvių (vestuvinis draudimas); rentos (anuitetų) draudimas; nevalstybinių pensijų draudimas; lėšų, skirtų profesijai įgyti, draudimas [18, p. 197–198]. Kiti autoriai skiria šias penkias gyvybės draudimo grupes: mišrus gyvybės draudimas; vaikų draudimas; pensijų draudimas; rentos draudimas; draudimas mirties atveju [17, p. 118]. Panašiai atskiri autoriai elgiasi, kai klasifikuoja gyvybės draudimą, remdamiesi daugiausiai tam tikroje šalyje sukaupta gyvybės draudimo organizavimo praktine patirtimi.

Europos Sąjungos direktyvoje Nr. 79/267/EW6 prie gyvybės draudimo yra priskiriamos šios draudimo grupės: draudimas mirties atveju (grynasis gyvybės rizikos draudimas), tam tikro amžiaus sulaukimo draudimas (grynasis kapitalo kaupiamasis draudimas), mišrus gyvybės draudimas, gyvybės draudimas dalį draudimo įmokų grąžinant, sutuoktuvių ir gimimo draudimas, pensijų ir kitas gyvybės draudimas.

Toks gyvybės draudimo paslaugų skirstymas iš esmės apima visas galimas gyvybės draudimo rūšių grupes.

Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 5 straipsnyje teigiama, kad gyvybės draudimo šakai priskiriamos šios grupės: 1) sutuoktuvių ir gimimo draudimas; 2) gyvybės draudimas, kai investavimo rizika tenka draudėjui; 3) gyvybės draudimas (kiek nenumatyta 1 ir 2 punktuose) [12].

Kaip matome, Lietuvos Respublikos draudimo įstatyme išskirtos gyvybės draudimo grupės nesutampa su minėtoje Europos Sąjungos direktyvoje pateiktomis gyvybės draudimo grupėmis. Tai iš esmės lemia Lietuvoje susiklosčiusi gyvybės draudimo paslaugų teikimo organizavimo praktika, kuri kol kas neprilygsta išsivysčiusių Europos šalių sukauptai gyvybės draudimo paslaugų teikimo patirčiai ir galimybėms.

Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdyba 2002 metais pateikė išsamesnį gyvybės draudimo šakos grupių aprašymą. Gyvybės draudimo šaka:

1. Sutuoktuvių ir gimimo draudimo grupė apima tokias gyvybės draudimo rūšis, kuriose draudimo įmonė įsipareigoja mokėti draudimo išmoką sutuoktuvių ar vaiko gimimo atvejais.

2. Gyvybės draudimo, kai investavimo rizika tenka draudėjui, draudimo grupė apima tokias gyvybės draudimo rūšis, kuriose draudimo sutarties galiojimo metu sukauptų investavimo rizika tenka draudėjui, išskyrus 3.4 punkte numatytas draudimo rūšis.

3. Gyvybės draudimo (kiek nenumatyta 1 ir 2 punktuose) draudimo grupė apima šias draudimo rūšis:

- 3.1. draudimą mirties atveju, tai yra kai draudimo išmoka mokama tik mirties atveju;
- 3.2. draudimą išgyvenimo atveju, tai yra kai draudimo išmoka mokama tik sulaukus

nustatyto amžiaus arba tik praėjus nustatytam terminui, arba sulaukus nustatyto amžiaus ar mirus, nesvarbu, kuris iš šių įvykių įvyksta anksčiau;

- 3.3. anuitetą, tai yra kai numatomos periodinės draudimo išmokos, pradedamos mokėti įsigaliojus draudimo sutarčiai arba sulaukus nustatyto amžiaus, arba įvykus kitam numatytam įvykiui;
- 3.4. tontinas, tai yra kai draudžiama asmenų grupė, o grupės sukauptos lėšos paskirtos išgyvenusiems nariams ir (ar) mirusiųjų narių naudos gavėjams [19].

3. Lietuvos draudimo bendrovių teikiamos gyvybės draudimo paslaugos ir jų raida

1990 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą. Jam įsigaliojus buvo panaikintas draudimo veiklos valstybinis monopolis. Pagal šį įstatymą įmonės, gavusios leidimą verstis draudimo paslaugų teikimo veikla, galėjo platinti ir gyvybės draudimo polisus. 1996 m. priėmus Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą draudimo bendrovės privalėjo iki 1997 m. liepos 31 d. pertvarkyti savo veiklą, pasirinkdamos gyvybės arba ne gyvybės draudimo (arba kredito) šaką. Taigi Lietuvoje gyvybės draudimo paslaugų verslas kaip savarankiška draudimo šaka pradėjo plėtotis tik nuo 1997 metų.

Dabar Lietuvoje gyvybės draudimo paslaugas teikia šios devynios bendrovės: UAB „Lietuvos draudimo“ gyvybės draudimas, UAB „ERGO Lietuva gyvybės draudimas“, UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“, gyvybės draudimo UAB „Bonum Publicum“, gyvybės draudimo UAB „Sampo gyvybės draudimas“, UAB „Lietuvos žemės ūkio banko gyvybės draudimas“, UAB „Commercial Union Lietu-

va gyvybės draudimas“, UAB „Seesam Lietuva gyvybės draudimas“. Visos šios draudimo bendrovės, kol kas išskyrus dvi, faktiškai tapo užsienio kapitalo įmonėmis. Be abejo, tam turėjo įtakos Lietuvos tapsmas Pasaulinės prekybos organizacijos (PPO) visateise nare. 2001 m. gegužės 22 d. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo pataisomis ir Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdybos 2001 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 126 patvirtinta „Leidimo steigti užsienio valstybės, kuri yra Pasaulinės prekybos organizacijos visateisė narė, draudimo įmonės filialą Lietuvos Respublikoje išdavimo ir atšaukimo, informacijos apie aplinkybių ir sąlygų, kurioms esant išduotas leidimas steigti filialą, pasikeitimą pateikimo tvarka“ sudarė palankias sąlygas Lietuvos Respublikoje steigti užsienio valstybių, kurios yra PPO visateisės narės, draudimo įmonių filialus. Jų skaičius neribojamas. Tokia situacija yra naudinga Lietuvos gyventojams, kurie perka gyvybės draudimo paslaugas. Draudikai, kurių įmonės įsteigtos Vakarų šalyse, Lietuvos draudimo rinkoje siūlo naujus gyvybės draudimo paslaugų produktus, taiko įvairesnį draudėjų aptarnavimą, didina šios draudimo šakos rinkos konkurencingumą.

Pastaruoju metu Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje veikiančios bendrovės beveik visos yra užsienio kapitalo įmonės. UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“ yra antrinė Vilniaus banko, kuris priklauso Švedijos bankui „Skandinaviska Enskilda banken“ įmonė. Vilniaus banko, kuris yra pagrindinis draudimo bendrovės akcininkas, 98 proc. valdo Švedijos bankas. Vokietijos draudimo grupei ERGO priklauso „ERGO Lietuva gyvybės draudimas“. AB „Lietuvos draudimas“ kartu ir UAB „Lietuvos draudimo“ gyvybės draudimas akcininkas yra Danijos draudimo „Codan Limited A/S“, o kiti akcininkai Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas bei Danijos investicijų

Rytų ir Vidurio Europoje fondas. Suomijos draudimo kompanijai „Sampo“ priklauso UAB „Sampo gyvybės draudimas“. UAB „Commercial Union Lietuva gyvybės draudimas“ yra tarptautinės CGLI grupės Didžiojoje Britanijoje įmonė. Skandinavijos draudimo grupė „Sesam“ įsteigė UAB „Sesam Lietuva gyvybės draudimas“. Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba šių metų vasario mėnesį leido Lenkijos draudimo bendrovei „Powszechny Zakład Ubezpieczeń“ (PZU) įsigyti iki 66,67 proc. UADB „Lindra“. Taigi UAB „Lindra gyvybės draudimas“ tampa Lenkijos kapitalo įmone. Šių metų kovo pabaigoje Lietuvos žemės ūkio banką (LŽŪB) įsigijusio Vokietijos banko „Nord/LB“ vadovai paskelbė, kad artimiausiu metu turėtų būti svarstomas antrinės „LŽŪB draudimas“, kartu ir „LŽŪB gyvybės draudimas“ bendrovių pardavimas. Gyvybės draudimo UAB „Bonum Publicum“ akcininkai yra AB „Ūkio bankas“ ir UAB „Ūkio banko investicinė grupė“.

Mūsų nuomone, Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų teikėjų rinka savo plėtros galimybes beveik išsėmė, t. y. draudimo bendrovių skaičius beveik neturi galimybių didėti. Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje veikia turintys ne tik didelę patirtį, bet ir stabilų finansinį patikimumą draudikai.

Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinka turėtų dar labiau konsoliduotis. Tai prognozuoja ir Tarptautinio valiutos fondo atstovai, kurie ragina draudimo verslo priežiūros institucijas stiprinti savo galias. Jie abejoja, ar smulkesnės Lietuvos draudimo bendrovės išsilaikys draudimo paslaugų rinkoje ilgesnį laiką. Tokioms bendrovėms kol kas padeda išsilaikyti palyginti didelės jų paslaugų kainos ir nedideli nuostoliai, kadangi joms netenka išmokėti didesnių draudimo išmokų. Lietuvos gyvybės draudimo bendrovės aktyvesnės veiklos ir geresnių rezultatų gali tikėtis didėjant gyventojų realiosioms pajamoms, jų gerovei.

Analizuojant gyvybės draudimo paslaugų rūšių ir jų produktų plėtojimo Lietuvoje problemą, svarbu kaupti informaciją apie šių produktų vartotojus, tikslines jų rinkas ir tuo remiantis prognozuoti Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų vartotojų rinkos situacijas ir jų tendencijas. Gyvybės draudimo paslaugų vartotojai yra tiek juridiniai asmenys (organizacijos), tiek fiziniai asmenys (privatus asmenys, šeimos, namų ūkiai). Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos nekaupia duomenų apie gyvybės draudimo paslaugų vartotojus (kiek sudaro draudimo sutarčių fiziniai, kiek juridiniai asmenys; kokia yra atitinkamos vartotojų grupės surinktų draudimo įmokų lyginamoji dalis ir pan.). Lietuvos draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos pateikia duomenis apie pasirašytas draudimo įmokas ir apie sudarytų draudimo sutarčių skaičių tik pagal draudimo grupes, kurios nurodytos Lietuvos Respublikos draudimo įstatyme.

Lietuvos gyvybės draudimo įmonės, be abejo, kaupia duomenis ir apie fizinius, ir apie juridinius asmenis, kurie sudaro gyvybės draudimo sutartis, tačiau jie neprieinami pašaliniam asmeniui, kartu ir mokslo tyrėjams. Iš pokalbių su Lietuvos gyvybės draudimo bendrovių vadovais paaiškėja, kad aktyviausi fiziniai asmenys, draudžiantys savo darbuotojus, yra užsienio kapitalo įmonės. Jų nuomone, Lietuvoje gyvybės draudimo paslaugomis daugiausiai naudojasi 30–40 metų vyrai ir moterys, jau sukūrę šeimas, imantys paskolas iš bankų butams arba namams įsigyti.

Analizuojant Lietuvos gyvybės draudimo siūlomus paslaugų produktus, paaiškėjo, kad pirmaisiais nepriklausomybės metais (iki 1997 metų) Lietuvoje buvo parduodami tik paprasti tradiciniai gyvybės draudimo produktai: terminuotas gyvybės draudimas ir mišrusis gyvybės draudimas. Vėliau, kai įsteigė specializuotos gyvybės draudimo įmonės ir buvo perimama

Vakarų šalių gyvybės draudimo paslaugų teikimo patirtis, klientams buvo siūlomos naujos gyvybės draudimo rūšys:

- gyvybės draudimas apdraustajam dalyvaujant pelne. Kai kurios gyvybės draudimo įmonės siūlo klientams galimybę dalyvauti šių įmonių pelne. Šiuo atveju pelnas draudėjams skirstomas vadovaujantis ekvivalentiškumo principu: kiekvienas apdraustasis gauna tokią pelno dalį, koks buvo jo įnašas uždirbant šį pelną;

- mišrusis gyvybės draudimas apdraustajam dalyvaujant pelne. Šiuo atveju taikomas toks pat dalyvavimo pelne principas kaip gyvybės draudimo atveju. Tačiau mišrusis gyvybės draudimas apima ne tik kapitalo kaupimą (kaip gyvybės draudimo atveju), bet ir rizikos perdavimą. Taigi sudaromos tokios gyvybės draudimo sutartys, kuriose gali būti numatytas ir nelaimingų atsitikimų ar nedarbingumo rizikos draudimas;

- investicinis gyvybės draudimas, kai investavimo rizika tenka draudėjui.

Anksčiau Lietuvoje daugiausia buvo siūlomas tik mirties, išgyvenimo ar nelaimingų atsitikimų rizikų draudimas, o pastaruoju metu gyvybės draudimo įmonės tarp pagrindinių ar papildomų rizikų klientams siūlo apsidrausti nuo mirties, išgyvenimo, nelaimingo atsitikimo, nedarbingumo, kritinių ligų. Gyvybės draudimo paslaugų produktai tampa universalesni, lankstesni, nes klientas, apsidraudęs viena draudimo rūšimi, gali pasirinkti įvairias rizikas, keisti jas draudimo sutarties galiojimo metu.

Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje veikiančios įmonės pastaruoju metu siūlo šiuos paslaugų produktus: kaupiamąjį gyvybės draudimą; pensijų draudimą; mišrųjį gyvybės draudimą (apdraustajam dalyvaujant pelne); gyvybės draudimą (gyvybės rizikos ir paskolų gavėjų draudimą); studijų draudimą; gyvybės ir kritinių ligų draudimą (tiek kaupiamąjį, tiek rizikos); investicinį gyvybės ir kritinių ligų drau-

dimą; grupinį draudimą (gyvybės draudimas, skirtas įmonėms, kurios nori apdrausti savo darbuotojus).

Plėsdamos draudžiamųjų rizikų mastą, gyvybės draudimo įmonės (ypač naujos, užsienio kapitalo) vis labiau orientuojasi ne į rizikos ir kaupiamąjį gyvybės draudimą, bet į investicinį gyvybės draudimą. Investicinis gyvybės draudimas, kai investavimo rizika tenka draudėjui, vis labiau plinta pastaraisiais metais Vakarų šalyse. Šveicarijos draudimo kompanijos „Swiss Re“ duomenimis, investicinis gyvybės draudimas įvairiose pasaulio šalyse sudaro 20–80 proc. gyvybės draudimo paslaugų rinkos. Didžiojoje Britanijoje investicinio gyvybės draudimo įmokos sudaro 45 proc. gyvybės draudimo rinkos, Švedijoje – 40 procentų. Gyvybės draudimas, kai investicijų rizika tenka draudėjui, ypač populiarus Skandinavijos valstybėse. Tuo tarpu Vokietijoje pastebima pensijų draudimo didėjimo tendencija: jo dalis padidėjo iki 35 proc. gyvybės draudimo išmokų. Šios šalies gyventojai investicinį gyvybės draudimą iš pradžių vertino kaip papildomą gyvybės draudimo paslaugų produktą, skirtą žmonėms, mėgstantiems žaisti ir rizikuoti, taip pat bent elementariai išmanantiems ekonomiką.

Daugelyje šalių investicinis gyvybės draudimas populiarėja dėl jo įvairiapusiškumo – tai ir kaupimas, ir investavimas, ir apsaugojimas. Tai lankstus pagal kliento poreikius ir finansines galimybes pritaikomas draudimo paslaugų produktas. Be to, jis papildo tradicinį gyvybės draudimą.

Populiariausias dabar Lietuvoje gyvybės draudimo paslaugų produktas – investicinis kritinių ligų draudimas – yra atkeliavęs iš Švedijos. Jį pasiūlė prieš daugiau kaip dvejus metus UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“. Ši bendrovė, vadovaudamasi švedų kompanijos „SEB Trigg Liv“ investicinio draudimo taisyklėmis, parengė draudimo taisykles Lietuvos

draudėjams ir kurį laiką vienintelė draudimo bendrovė teikė tokio draudimo paslaugas, kurias pirkdamas klientas pats imasi savo draudimo įmokų investavimo rizikos. Tai reiškia, kad draudėjas, kas mėnesį mokėdamas draudimo įmokas iš pateikto sąrašo, pats renkasi, kur jo pinigai turi būti investuojami. Pasirašęs draudimo sutartį 10–15 metų (ir ilgiau) ir kas mėnesį mokėdamas po 100–120 litų įmoką, sutarties galiojimo pabaigoje, susiklosčius palankioms aplinkybėms, jis gali gauti keleriopai didesnę išmoką, negu yra sumokėjęs. Tačiau išmoka gali būti ir mažesnė už įmokas, jei investuoti nesisekė. Kadangi garantijos suteikimas brangiai kainuoja, draudimo bendrovė rizikuoti siūlo pačiam klientui, o pati bendrovė už komisinių mokesčių garantuoja tik draudimo sutarties tvarkymą ir tai, kad draudėjo mirties atveju jo artimiesiems bus sumokėta sutarta draudimo suma. UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“ litais į investicinius fondus investuojantiems draudėjams siūlo investuoti į dvi fiksuotų palūkanų kryptis – į Vyriausybės vertybinius popierius (VVP) litais arba į VVP doleriais (kol kas 50 proc. investicijų privalo likti Lietuvoje), o kitą dalį – pasirinktinai į Šiaurės Europos akcijų kryptį, mišrią tarptautinę kryptį arba pasaulinę akcijų kryptį. Taigi priklausomai nuo rizikos laipsnio draudėjui siūloma rinktis iš penkių investavimo krypčių: 1) Vyriausybės obligacijų, denominuotų litais; 2) Vyriausybės obligacijų, denominuotų JAV doleriais; 3) tarptautinės (mišrios); 4) pasaulinės akcijų; 5) Šiaurės Europos akcijų.

Lietuvos bankui nuo 2002 m. vasario 1 d. susiejus litą su euru UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“ klientams pasiūlė dar dvi naujas investavimo kryptis. Apdraustieji investiciniuose gyvybės ir kritinių ligų draudimu turi galimybę investuoti Vyriausybės vertybinius popierius vietos rinkoje ir aukšto kredito reitingo Europos Sąjungos emitentų obligacijas eurais.

Galimybė investuoti eurais apsaugos investuojamas lėšas nuo nuostolių dėl galimų valiutų kursų svyravimų.

2001 m. UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“ vidutinė investicinė grąža buvo apie 15 proc., atsižvelgiant į pasirinktą investavimo kryptį. Dabar net 85 proc. bendrovės pasirašytų gyvybės draudimo įmokų sudaro investicinio gyvybės draudimo įmokos. Pernai bendrovė pasirašė 11,3 mln. litų draudimo įmokų, metų pabaigoje bendrovė turėjo per 17 500 klientų.

UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“ teikia šiuos gyvybės draudimo paslaugų produktus: paskolų gavėjų gyvybės draudimo; mišraus gyvybės draudimo; investicinio gyvybės draudimo ir kritinių ligų draudimo; studijų draudimo; pensijų draudimo; draudimo nuo nelaimingų atsitikimų, sveikatos draudimo ir grupinio kompleksinio gyvybės draudimo. Paskutiniuosius iš čia išvardytų draudimo rūšių labiau skirtos verslo klientams (juridiniams asmenims). Pavyzdžiui, pensijų draudimo paslaugų prireiks įmonėms, pradėjus drausti savo darbuotojus pensijų fonduose. UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“ sudaro galimybes apdrausti įmonių darbuotojus investiciniu gyvybės draudimu išskirtinėmis sąlygomis. Stambios įmonės, tiek ketinančios apdrausti visą personalą grupiniu investiciniu draudimu, tiek besirūpinančios individualiu kiekvieno darbuotojo draudimu ir lėšų kaupimu pensijai, linkusios tartis dėl specialių draudimo sąlygų. Pastaruoju metu vis labiau populiarėja grupinis investicinis gyvybės draudimas. UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“ nuo pat įsikūrimo bendradarbiauja su „Swiss Re“, didžiausiu pasaulyje gyvybės draudimo perdraudiku.

Neseniai UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimas“ Lietuvos gyventojams pasiūlė naują investicinio gyvybės draudimo paslaugų produktą – viena investicinio gyvybės draudimo

sutartimi gali apsidrausti du asmenys, be to, šis produktas išplėstas pensinui ir vaikų draudimu. Plečiant investicinio gyvybės draudimo galimybes, atsižvelgta į įvairias gyventojų grupes.

2001 metais, pajutusias investicinio gyvybės draudimo paklausą, leidimus teikti šio draudimo paslaugas gavo UAB „Seesam Lietuva gyvybės draudimas“, UAB „Commercial Union Lietuvos gyvybės draudimas“, UAB „Lietuvos žemės ūkio banko gyvybės draudimas“, gyvybės draudimo UAB „Bonum Publicum“ ir UAB „Sampo gyvybės draudimas.“

Ypač aktyviai šiais metais investicinio gyvybės draudimo paslaugų rinkoje pradėjo veikti UAB „Commercial Union Lietuvos gyvybės draudimas“. Ši įmonė klientams siūlo du investicinius fondus.

Vietinis strateginis fondas – mažos rizikos fondas, kuris investuojamas Lietuvoje. Investicijų strategija siekiama kuo labiau sumažinti fondo investicijų riziką, kad būtų užtikrinta, jog fondo vertė nemažės. Lėšos investuojamos į Vyriausybės vertybinius popierius, banko depozitus ir tam tikrų kompanijų skolos vertybinius popierius. Fondo lėšos gali būti investuotos ir kitur, pavyzdžiui, į įmonių akcijas. Tačiau fondo kitų investicijų dalis neviršys 15 procentų.

Tarptautinis fondas – didesnė dalis lėšų per investicinius fondus investuojama į užsienio rinkas – daugiausia Šiaurės Amerikos ir Vakarų Europos aukščiausio patikimumo įmonių akcijas bei Vyriausybių ir įmonių obligacijas. Dalis fondo lėšų gali būti investuota Lietuvoje, jeigu atsirastų geros investavimo galimybės arba pagal Lietuvos įstatymus investicijos užsienyje būtų apribotos. Išskirtinis fondo bruožas – didelė dalis lėšų bus investuota į akcijas. Kadangi fondo lėšos investuojamos pagrindinėmis pasaulio valiutomis, fondo vertė rodo šių valiutų ir lito santykį. Didelė fondų diversifikacija įvairiose šalyse ir pramonės šakose, taip pat fik-

suotų palūkanų vertybiniai popieriai sumažina fondo vertės svyravimus, o esant palankiai situacijai akcijų rinkose klientai gaus gerokai aukštesnę investicijų gražą.

Investicinio gyvybės draudimo paslaugų kokas neteikia UAB „ERGO Lietuva gyvybės draudimas“. Iki 2002 metų antrojo ketvirčio gyvybės draudimo paslaugų neteikė ir UAB „Lietuvos draudimo“ gyvybės draudimas“, kuris aktyviai dirba su 180 000 klientų, iš kurių net 99 proc. sudarę kaupiamąjį gyvybės draudimo sutartis. Tačiau 2002 metų balandį pasirodė informacija, kad UAB „Lietuvos draudimo“ gyvybės draudimas pradėjo teikti investicinio draudimo paslaugas. Ši bendrovė savo klientams siūlo tris bazines investavimo kryptis: investicijas į akcijas JAV doleriais, į akcijas eurais ir į Vyriausybės vertybinius popierius litais. Bendrovė į užsienio šalių akcijas investuoja per patikimus investicinius fondus, priklausančius „Vanguard grupei“, kuri laikoma viena iš labiausiai patyrusių ir stambių (valdo 600 mlrd. JAV doleriais turtą) fondų valdytojų pasaulyje. UAB „Lietuvos draudimo“ gyvybės draudimo“ fondas – tai „US 500 Stock Index Fund“, investuojantis į 500 geriausių Vakarų Europos įmonių akcijas.

Kokios Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų produktų plėtojimo perspektyvos? Atsakdami į šį klausimą, pabandykime paanalizuoti keletą faktų, apibūdinančių Lietuvos gyvybės draudimo rinkos raidos tendencijas.

1997–2001 metų laikotarpiu Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinka plėtojosi laipsniškai įgydama Vakarų tradicijų apraišką. Tačiau Lietuvos žmonės neįpratę prie Vakarų gyvybės draudimo tradicijų, pinigų laiko banko sąskaitoje. Kita vertus, Lietuvos žmonėms dar nepriimtina pati ilgalaikio taupymo, truncančio keliolika ar net keliasdešimt metų, idėja. Vakarų šalyse gyvybės draudimo paslaugų rinka sudaro 50–80 proc. visos draudimo paslau-

gų rinkos. Nors ir ne itin sparčiai, tačiau minėtu laikotarpiu didėjo gyvybės draudimo rinkos dalis ir Lietuvoje bei mažėjo ne gyvybės draudimo rinkos dalis. Gyvybės draudimo paslaugų rinkos dalis atitinkamais metais sudarė Lietuvos draudimo rinkos: 1998 m. – 16,8 proc., 1999 m. – 18 proc., 2000 m. – 17,5 proc., 2001 m. – 19,4 procento. Tai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvoje gyvybės draudimo paslaugų produktai tampa vis populiareni, o tai sudarė prielaidas draudimo bendrovėms plėsti jų įvairovę. Ši tendencija ryškiau buvo pastebima 2001 metais. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos duomenimis, gyvybės draudimo įmokos 2001 metais padidėjo 22 proc., iki 93 mln. litų. Per metus pagal gyvybės draudimą žalą atlyginta 24 proc. daugiau (34 mln.), palyginti su 2000 metais. Iš dalies tokią tendenciją būtų galima paaiškinti tuo, kad dauguma draudimo bendrovių klientų patikėjo gyvybės draudimu ir sumokėjo teikiama naudą. Draudimo išmokų daugėjo ir dėl to, kad imant paskolas būstui įsigyti arba perkant turtą išsimokėtinai reikia apdrausti gyvybę. 2001 metais vienam Lietuvos gyventojui tenkančios gyvybės draudimo įmokos padidėjo maždaug 6 litais – iki 26,6 lito. Tačiau iš dalies tai lėmė paskelbti Lietuvos gyventojų surašymo duomenys, kadangi žmonių skaičius sumažėjo.

Taigi 2001 metais pasikeitė situacija Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje: didėjo jos bendros draudimo paslaugų rinkos dalis; plito nauji ir vis sudėtingesni gyvybės draudimo paslaugų produktai. Ypač suaktyvėjo gyvybės draudimo bendrovės platindamos investicinio gyvybės draudimo paslaugų produktus, kai investavimo rizika tenka draudėjui.

Išryškėjo vienas iš svarbesnių Lietuvos gyvybės draudimo bendrovių teikiamų paslaugų produktų bruožų – jų lankstumas; galimybė keisti pasirinktas draudimo sąlygas, draudimo sumas bei įmokų dydį ir sutarties galiojimo metu.

Draudimo bendrovės daugiau dėmesio ima skirti gyvybės draudimo paslaugų produktų kokybei; juos pritaikyti klientų poreikiams tenkinti.

Reikėtų paminėti keletą veiksnių, kurie stabdo gyvybės draudimo paslaugų produktų plėtojamą. Kadangi gyvybės draudimas yra ilgalaikis, gyventojai, apskritai nelabai pasitikintys Lietuvos finansų sistema, dažnai nesiryžta susieti savo lėšų taupymą su gyvybės draudimo bendrovėmis dešimčiai ar daugiau metų. Normaliai plėtotis gyvybės draudimo paslaugų rinkai trukdo ir Sodra, monopolizavusi kai kurias draudikų funkcijas, pavyzdžiui, draudimą nuo nelaimingų atsitikimų. Ši institucija, jeigu valstybė neperveda reikiamų lėšų, turi skolintis iš bankų. Kita vertus, daugeliui Lietuvos gyventojų vis dėlto sunku kas mėnesį skirti 100 litų ar daugiau gyvybės draudimui, kadangi palyginti didelė dalis gyventojų gauna žemesnį negu vidutinis darbo užmokestį arba tik minimalų darbo užmokestį.

Kadangi 2002 metais gyvybės draudimo plėtrą stabdys nuo balandžio 1 d. įsigaliojęs privalomasis transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės draudimas, Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos prognozuoja mažesnę šiais metais pasirašytų gyvybės draudimo įmokų padidėjimą, palyginti su 2001 metais. 2001 metais šios įmokos padidėjo 22 proc., 2002 metais jos turėtų padidėti 15 procentų. Šį augimą turėtų lemti tai, kad nuo 2003 metų numatoma panaikinti draudimo išmokų mokesčių lengvata. Be to, gyvybės draudimo paslaugų rinkos raidą turėtų iš dalies stabdyti pensinių fondų kūrimas.

Kai kurie Lietuvos gyvybės draudimo bendrovių vadovai mano, kad pasirašytos gyvybės draudimo įmokos 2002 metais, palyginti su 2001 metais, turėtų padidėti ne 15 proc., o 20–30 procentų. Taip mano, pavyzdžiui, UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimo“ generalinė direktorė B. Kamuntavičienė. Tokią išvadą

ji padarė remdamasi tuo, kad Lietuvos gyvybės draudimo bendrovių pasirašytos draudimo įmokos per pirmą 2002 metų ketvirtį, palyginti su 2001 metų pirmu ketvirčiu, padidėjo maždaug 30 proc. ir pranoko optimistiškiausias šios rinkos plėtros prognozes. Per šių metų pirmą ketvirtį UAB „Vilniaus banko gyvybės draudimo“ pasirašytos draudimo įmokos padidėjo 68 proc., palyginti su tuo pačiu 2001 metų laikotarpiu.

Lietuvos draudimo rinkos analitikų nuomone, po kelerių metų Lietuvos gyventojai ims daugiau kaupti pinigų ne bankuose, o gyvybės draudimo bendrovėse. Tai lems besikeičiantis Lietuvos gyventojų požiūris į gyvybės draudimą – ne tik kaip į priemonę mirties atveju garantuoti artimesiems finansinę paramą, bet ir vieną iš efektyviausių būdų investuoti bei taupyti pinigus senatvei. Gyvybės draudimo bendrovės teikia draudimo apsaugą, kurios negali pasiūlyti bankai, ir kartu leidžia kiekvienam klientui investuoti pinigus.

Manoma, kad 2002 metais ir vėliau paaštrės konkurencija Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje. Šių paslaugų teikėjai ims labiau konkuruoti ne paslaugų kainų, o jų produktų kokybės gerinimo srityje. Gyvybės draudimo bendrovės daugiau dėmesio skirs savo produktams tobulinti, siekdamos įvairiapusiškiau tenkinti klientų poreikius ir geriau juos aptarnauti.

Baigiamajame šio straipsnio skyriuje pateiktų faktų ir duomenų apie Lietuvos gyvybės draudimo bendrovių teikiamas paslaugas ir jų produktus bei situacijų šių paslaugų rinkoje analizės išvados ir rezultatai suteikia galimybę padaryti tokią apibendrinamąją išvadą: straipsnyje suformuluoti teoriniai teiginiai apie gyvybės draudimo paslaugų prigimtį bei jų esmę; pateiktas gyvybės draudimo paslaugos apibrėžimas; šių paslaugų vaidmens visuomenės ir individo požiūriais įvertinimas, siūlomi gyvybės draudimo paslaugų klasifikavimo požymiai ir

remiantis jais atliktas šių paslaugų grupavimas rodo realius gyvybės draudimo paslaugų verslo praktikos reiškinius bei procesus ir neprieštarauja realiai tikrovei. Atlikta teorinė ir realių situacijų Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje analizė patvirtina pradžioje keltas hipotezes.

Išvados

1. Siekiant nusakyti gyvybės draudimo paslaugų esmę metodologiniu požiūriu, tikslinga remtis gyvybės draudimo objekto specifika, draudžiamų rizikų ypatumais, šio draudimo socialine-ekonominė paskirtimi, tikslais ir vaidmeniu. Analizuojant gyvybės draudimo literatūrą ir stebint realius gyvybės draudimo paslaugų teikimo procesus paaiškėjo, kad šių paslaugų ištakos – ekonomika (ūkinė veikla) bei žmogaus gyvenimo vertė, o jų teikiama naują junta visuomenė ir individai.

2. Nagrinėdami kai kurių autorių konceptualius požiūrius į gyvybės draudimo paslaugų klasifikavimą ir šių paslaugų verslo teisinę aplinką Europos Sąjungos šalyse ir Lietuvoje įsitikinome, kad išsamesnių mokslinių tyrimų požiūriu būtų tikslinga gyvybės draudimo paslaugas grupuoti remiantis šiais požymiais: draudimo objektas, draudimo dalykas, draudimo įmokų mokėjimo tvarka, draudimo sutarties galiojimo laikotarpis, draudimo padengimo forma, draudimo sutarties sudarymo būdas.

3. Lietuvoje gyvybės draudimo paslaugų verslas, kaip savarankiška draudimo verslo šaka, pradėjo formuotis nuo 1997 metų. Lietuvos Respublikos draudimo 1996 metų įstatymas reglamentuoja šias gyvybės draudimo grupes: 1) sutuoktinių ir gimimo draudimas; 2) gyvybės draudimas, kai investavimo rizika tenka draudėjui; 3) gyvybės draudimas (kiek nenumatyta 1 ir 2 punktuose). Ši gyvybės draudimo grupė apima: draudimą mirties atveju;

draudimą išgyvenimo atveju; draudimą, kai numatomos periodinės išmokos, pradėdamos mokėti išgaliojus draudimo sutarčiai arba sulaukus nustatyto amžiaus, arba įvykus kitam numatytam įvykiui; draudimą asmenų grupei.

4. Tirdami gyvybės draudimo paslaugų produktų raidą Lietuvoje, atskleidėme, kad pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvoje buvo draudžiama tik terminuotu gyvybės draudimu ir mišriuju gyvybės draudimu. Nuo 1997 metų pradėta klientus drausti gyvybės draudimu apdraustajam dalyvaujant pelne; mišriuju gyvybės draudimu apdraustajam dalyvaujant pelne; investiciniu gyvybės draudimu. Pastaruoju

metu Lietuvos gyvybės draudimo bendrovės klientams siūlo šiuos draudimo paslaugų produktus: kaupiamąjį gyvybės draudimą; pensijų draudimą; mišrųjį gyvybės draudimą (apdraustajam dalyvaujant pelne); gyvybės draudimą (gyvybės rizikos ir paskolų gavėjų draudimą); studijų draudimą; gyvybės ir kritinių ligų draudimą (tiek kaupiamąjį, tiek rizikos; investicini gyvybės ir kritinių ligų draudimą; grupinį draudimą. Besiformuojančioje Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje išryškėjusios tendencijos yra iš dalies analogiškos Vakarų šalių draudimo paslaugų rinkų raidos ankstyvojo laikotarpio tendencijoms.

LITERATŪRA

1. Abbot W. M. Insurance Companies Legislation statutory regulation of Long Term Business. Institute of Actuaries, 1987.

2. Anderson D. R., Nevin J. R. Determinants of young marrieds. Life Insurance purchasing Behaviour: a behavioural investigation // Journal of Risk and Insurance, 1994.

3. Blach Kenneth. Life Insurance. Printed in the United States of America, 1988.

4. Blach Kenneth, Skipper Harold D. Life and Health Insurance. Thirteenth Edition. Prentice Hall. Inc. Upper Saddle River, New Jersey, 2000.

5. Čepinskis J., Raškinis D., Stankevičius R., Šernius R. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros mokslo ir švietimo centras, 1999.

6. Draudimas Lietuvoje. 2000 metų apžvalga. Vilnius: Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos, 2001.

7. Dictionary of Insurance Terms. Third Edition. Printed in the United States of America, 1995.

8. General Purposes of Life Insurance. <http://www.lifenet.com>

9. Hansell D. S. Introduction to Insurance, Second Edition. London, Hong Kong, LLP, 1999.

10. Юлдашев П. Т. Страховой бизнес. Словарь-справочник. Москва: АНК ИП, 2000.

11. Kurzendörfer Volker. Einführung in die Lebensversicherung. Karlsruhe: VVW, 1993.

12. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas 1996 07 10 // Valstybės žinios. 1996, Nr. 73.

13. Life and Health Insurance. 4th Edition. Licence Exam Manual. Printed in the United States of America, 1999.

14. MacDonalds A. S. Life Assurance regulation and Solvency. London, 1995.

15. Newton L., Bowers I. Actuarial Mathematics. Illinois: The Society of Actuaries, 1986.

16. Основы страховой деятельности. Москва: Изд-во БЕК, 1999.

17. Сербиновский Б. Ю., Гарькуша В. Н. Страховое дело. Ростов-на-Дону: Феникс, 2000.

18. Шихов А. К. Страхование. Москва: ЮНИТИ, 2000.

19. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdybos 2001 m. gruodžio 27 d. nutarimo Nr. 291 redakcija. Gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakai priskiriamų draudimo grupių aprašymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 1.

20. Wheatcroft J. Life Assurance Practise and Administration. London: CII, 1998.

LIFE INSURANCE SERVICES AND THEIR DEVELOPMENT IN LITHUANIA

Vytautas Kinduryš

Summary

In this article there is a study of life insurance services business as an independent insurance branch, reasons and circumstances of its origin. Author formulates the main life insurance services. There is analysis of other authors' presented life insurance conception (essence) versions. The original life insurance service definition is presented in this article. The author shows what role life insurance services development plays from the individual and society point of view.

A lot of attention is paid to life insurance services classification. Different authors' attitudes are shown on this question. Lithuanian life insurance services grouping in organization practice is presented here. In author's opinion, when classifying life insurance services it is purposive to base on these criteria: insurance object, insurance subject, insurance pre-

mium payment procedure, validation of insurance contract, form of insurance protection, method of insurance contract conclusion.

In Lithuania life insurance services business as an independent branch of insurance business started in 1997. At the moment Lithuanian life insurance companies offer for clients life insurance services products similar to Western countries' life insurance companies' services products. In Lithuania there are seven life insurance companies with foreign capital out of nine active. Lithuanian life insurance services market development tendencies are similar to this kind of market's primary development stages tendencies in Western countries.

Life insurance services development practice confirms theoretical propositions formulated in an article about life insurance services' necessity, essence and role.

Įteikta 2002 m. birželio mėn.